

2012-11-07

$\beta \ddot{y} \text{ — } \circ \acute{A} \text{ - } \tilde{A} \cdot \ddot{A} \cdot \hat{A} \bullet \mathring{A} \acute{A} \acute{E} \uparrow \hat{1} \frac{1}{2} \cdot \hat{A} \text{ } \circ \pm \text{ } ^1 \ddot{A} \text{ } \zeta$
 $\beta \ddot{y} \ddot{A} \text{ } \zeta \mathring{A} \sim \mu \text{ } \zeta \acute{I}$

$\beta \ddot{y} \text{ } \circ \pm \acute{A} \text{ } \textcircled{A} \hat{A} \text{ , } \text{ " } ^1 \hat{A} \acute{A} \text{ } ^3 \text{ } \zeta \hat{A}$

$\beta \ddot{y} \text{ } \text{ } \zeta \text{ ' } \textcircled{A} \frac{1}{4} \pm$

<http://hdl.handle.net/11728/8989>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

Η κρίση της Ευρωζώνης και το χέρι του Θεού

Η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2007 στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής είχε τρομερές επιπτώσεις σε όλους του τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Ξεκίνησε σαν κρίση στην αγορά κατοικίας και σχεδόν ταυτόχρονα όχι μόνο μετατράπηκε σε χρηματοοικονομική και τραπεζική κρίση αλλά και διαδόθηκε σε ολόκληρο τον κόσμο. Η κρίση επηρέασε όλες τις περιοχές του πλανήτη και σηματοδότησε την αρχή του τέλους για τα πιο αδύναμα στοιχεία του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος. Με αυτόν τον τρόπο μεταδόθηκε από την Αμερική στην περιοχή της Ευρώπης και οδήγησε στην αποκάλυψη των αδυναμιών και ευπαθειών που υπήρχαν όχι μόνο στο ευρωπαϊκό αλλά και στο επίπεδο των κρατών μελών.

Βέβαια τα τελευταία 100 και πλέον χρόνια έχουν εκδηλωθεί μια σειρά από οικονομικές κρίσεις που έκαναν φανερό πως αιφνίδιες διαταραχές μπορούν πολύ εύκολα να συμβούν στο παγκόσμιο χρηματοοικονομικό σύστημα. Για αυτό το λόγο πολλές θεωρητικές συζητήσεις έχουν αναπτυχθεί τόσο για τους κυριότερους λόγους εμφάνισης τέτοιων κρίσεων όσο και για τους τρόπους αντιμετώπισης τους. Σήμερα όμως είναι πλέον φανερό πως ο καπιταλισμός της ελεύθερης αγοράς δεν μπορεί να επιλύει μακροχρόνια το οικονομικό πρόβλημα και πως η θεωρία της αποτελεσματικής χρηματοοικονομικής αγοράς μπορεί να οδηγεί σε κρίσεις. Οι παράγοντες της αγοράς δεν μπορούν να διαμορφώνουν ορθές αντιλήψεις ως προς την πορεία της οικονομίας. Μάλιστα είναι αυτές οι εσφαλμένες ιδέες των οικονομολόγων που νομιμοποίησαν την απορρύθμιση του χρηματοοικονομικού τομέα και αυτή ακριβώς η απορρύθμιση οδήγησε στην πιστωτική έκρηξη που μετατράπηκε τελικά σε πιστωτική συμπίεση. Οι οικονομίες της αγοράς δεν μπορούν να αυτορυθμίζονται και η κυβερνητική παρέμβαση κρίνεται αναγκαία.

Το χειρότερο όμως στοιχείο αναφορικά με την σημερινή κρίση είναι πως βρισκόμαστε χρονικά στο επίκεντρο της, οι κυβερνήσεις έχουν αποτύχει στα μέτρα σταθεροποίησης των οικονομιών, υπάρχει τεράστια ανεργία, έχουν χαθεί τα πλεονεκτήματα που θα μπορούσαμε να απολαμβάνουμε παρεμβαίνοντας στην κρίση εκ των προτέρων και έτσι ήδη κυκλοφορούν ελεύθερα στον πολιτικό χώρο όλα τα ακραία στοιχεία που προσφέρονται να λύσουν το οικονομικό πρόβλημα καταργώντας θεμελιώδη και δημοκρατικά δικαιώματα των πολιτών. Μπορεί να φαίνεται τόσο δεδομένο σήμερα αλλά αυτή είναι ουσιαστικά η πεμπτουσία της πολιτικής επιδίωξης του Keynes. Μέσα σε αυτά τα πλαίσια η Ελλάδα βρίσκεται παγιδευμένη τόσο από το Ευρωπαϊκό και διεθνές πλαίσιο όσο και από τις εγχώριες αδυναμίες της που αφορούν κατά κύριο λόγο την κρίση της ελληνικής πολιτείας.

Η Ελληνική πολιτεία σήμερα όσο ποτέ άλλοτε στο παρελθόν είναι διχασμένη. Εξαιτίας όλων αυτών των διαδικασιών-μετασχηματισμών που συμβαίνουν στο εγχώριο, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο πλαίσιο έχει πληγεί η εμπιστοσύνη των Ελλήνων απέναντι στην δημοκρατία και στον ρόλο που θα πρέπει να διαδραματίζει η πολιτική. Η ουσία δηλαδή του ελληνικού προβλήματος, βρίσκεται πέρα από την οικονομική αποτελεσματικότητα. Η ελληνική χρηματοοικονομική κρίση έχει μια πολιτική πλευρά η οποία δεν μπορεί να παραβλεφθεί και η οποία είναι τελείως διαφορετική από τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη. Αυτό είναι ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της κρίσης το οποίο δεν πρέπει να ξεχνάμε και το οποίο διαφοροποιεί την ελληνική περίπτωση. Ακόμα και μέσα στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι φανερό πως η οικονομική σύγκλιση δεν έχει

ενδυναμωθεί από την αντίστοιχη πολιτική και θεσμική σύγκλιση. Θα μπορούσαμε δηλαδή να πούμε πως έστω και εάν η ελληνική οικονομική και δημοσιονομική λειτουργία μπορεί να εξυγιανθεί, είναι πολύ αμφίβολο εάν το πολιτικό και θεσμικό πλαίσιο μπορεί να αλλάξει σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα. Για να γίνει αυτό όμως είναι αναγκαία η πίστη απέναντι στον ρόλο της πολιτικής και κατ' επέκταση η βελτίωση της εμπιστοσύνης απέναντι στην ελληνική πολιτεία.

Η Ελλάδα είναι ένα τέλειο παράδειγμα του πως η πολιτική και θεσμική υπανάπτυξη καθώς και ο στρεβλός τρόπος διακυβέρνησης μπορεί να οδηγήσει σε επικίνδυνες κρίσεις. Αυτό το στρεβλό μοντέλο διακυβέρνησης δημιουργήθηκε τα τελευταία τριάντα χρόνια και ενδυναμώθηκε από τα φαινόμενα του κρατισμού, της διαφθοράς, των προσοδοθηρικών συμπεριφορών, της πολιτικής ανισορροπίας, του λαϊκισμού, και της πολιτικής και κοινοβουλευτικής ανισορροπίας. Δηλαδή αυτό που με την πρώτη ματιά μπορεί να φαίνεται πως είναι το αποτέλεσμα κακών δημόσιων οικονομικών πρακτικών, στην πραγματικότητα είναι η έλλειψη ενός ικανοποιητικού και επαρκούς μοντέλου διακυβέρνησης. Οι Έλληνες φαίνεται πως δημιούργησαν έναν στρεβλό «Λεβιάθαν» ο οποίος απέτυχε να τους υποστηρίξει. Για αυτό το λόγο όλες οι προσπάθειες για εκσυγχρονισμό και εξευρωπαϊσμό απέτυχαν να δημιουργήσουν ένα σταθερό πολιτικό και οικονομικό σύστημα και ταυτόχρονα μονιμοποίησαν και νομιμοποίησαν ένα «ώριμο πελατειακό σύστημα» σαν το κύριο χαρακτηριστικό της Ελληνικής πολιτείας.

Αυτό το «ώριμο πελατειακό σύστημα» είναι η κύρια αιτία της Ελληνικής κρίσης και μπορεί να θεωρηθεί πως είναι η κύρια συνέπεια της παραπάνω πολιτικής και θεσμικής υπανάπτυξης στην Ελλάδα. Όλοι οι παραπάνω συντελεστές συνδέονται με το πελατειακό σύστημα το οποίο όλες οι πολιτικές ελίτ στην Ελλάδα χρησιμοποίησαν για να επεκτείνουν τα δίκτυα πατρωνίας μέσα από τους νέους πολιτικούς θεσμούς που δανειστήκαμε τα τελευταία χρόνια τόσο γεωγραφικά όσο και λειτουργικά. Για αυτό το λόγο είναι πολύ δύσκολο έστω και αν τα οικονομικά μέτρα λιτότητας έχουν στο μέλλον ικανοποιητικά αποτελέσματα, να αλλάξει σε ένα σύντομο διάστημα η ελληνική πολιτική κουλτούρα. Η αλλαγή του τρόπου λειτουργίας της ελληνικής πολιτείας είναι μια πολύ δύσκολη δουλειά για τους Έλληνες και τους Ευρωπαίους αξιωματούχους και μάλλον είναι απίθανο να πραγματοποιηθεί βραχυχρόνια.

Σε πολύ λίγο σύντομο χρονικό διάστημα στο ευρωπαϊκό επίπεδο πολλά πράγματα θα αλλάξουν ή έχουν ήδη αρχίσει να αλλάζουν. Το σχέδιο Ντράγκι για την απεριόριστη αγορά ομολόγων από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα είναι ένα βήμα προς την θεσμική βελτίωση της Ευρωζώνης. Το σχέδιο για την τραπεζική ένωση και τα σχέδια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την βελτίωση της ΟΝΕ καθώς και οι καθημερινές δηλώσεις συμπαραστάσης και στήριξης της Ελλάδας από όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρωζώνης είναι ενθαρρυντικά σημεία. Δυστυχώς όμως αυτές οι αλλαγές δεν θα αποκαταστήσουν την εμπιστοσύνη των Ελλήνων απέναντι στο πολιτικό σύστημα και επίσης δεν θα πραγματοποιηθούν άμεσα. Η αποκατάσταση αυτής της πολιτικής εμπιστοσύνης θα πρέπει να είναι το επόμενο βήμα της κυβέρνησης.

Έτσι, καθίσταται πολύ σημαντική η αποκατάσταση των στοιχείων καλής διακυβέρνησης της ελληνικής πολιτείας όπως για παράδειγμα του νόμου και του κράτους δικαίου στα μάτια των πολιτών της. Η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης ανάμεσα στους πολίτες από την μια πλευρά και των πολιτών και της πολιτικής από την άλλη είναι επίσης αναγκαία. Η αναδημιουργία του κοινωνικού κράτους και η παροχή κοινωνικών και άλλων παροχών ιδιαίτερα προς τις ευπαθείς ομάδες είναι

μια ακόμα αναγκαιότητα. Η δημιουργία ενός νέου πλαισίου πολιτισμικών και πολιτιστικών αξιών και ηθικής που να δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη της ελληνικής πολιτείας είναι επίσης τόσο σημαντική όσο και οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Έστω και αν σε ευρωπαϊκό επίπεδο το στοίχημα κερδηθεί, τίποτα δεν θα πρέπει να θεωρείται ακόμα δεδομένο στο εγχώριο επίπεδο. Αν θέλουμε όμως πραγματικά να κρατήσουμε την χώρα μας μέσα στην Ευρωζώνη θα πρέπει να την στηρίξουμε και στο εγχώριο επίπεδο. Η αποκατάσταση της ελληνικής πολιτικής κουλτούρας είναι ένα πολύ σημαντικό και δύσκολο έργο στο οποίο θα πρέπει να επικεντρωθεί η κυβέρνηση για να μπορέσουμε οριστικά να μπούμε στον δρόμο της οικονομικής και πολιτικής σταθερότητας και ανάπτυξης και να ξεπεράσουμε την κρίση της Ελληνικής Πολιτείας

Εκτός από τις παραπάνω συνθήκες στην Ελλάδα αυτή την στιγμή δεν μπορεί να ασκηθεί επίσης καμία ουσιαστική νομισματική και δημοσιονομική πολιτική. Οι πολιτικοί στο Ευρωπαϊκό επίπεδο καθώς και η Τρόικα φαίνεται πως έχουν ξεχάσει τον ρόλο της πολιτικής, επιδίδονται σε συνεχόμενες λογιστικές αναλύσεις και προτείνουν λύσεις καθαρά λογιστικού χαρακτήρα. Έτσι με αυτό τον τρόπο μονιμοποιούν την αβεβαιότητα που επικρατεί στην ελληνική οικονομία. Φαίνεται πως δεν έχουν διαβάσει ποτέ τον Keynes και επίσης φαίνεται να αγνοούν δυο πολύ σημαντικά στοιχεία των θεωριών του που αναφέρουν από την μια πλευρά πως ριζική αβεβαιότητα είναι ο κύριος λόγος για την αστάθεια των οικονομιών η οποία εμποδίζει εκτός των άλλων και την ανάρρωση τους και από την άλλη πως η οικονομία της αγοράς είναι κυκλικά ασταθής όταν δεν υπάρχει κρατική παρέμβαση.

Με βάση αυτήν την παραπάνω οπτική η κρίση και η βαθιά ύφεση στην Ελλάδα είναι αποτέλεσμα της επενδυτικής αστάθειας και των χαμηλών επιπέδων πραγματικής ζήτησης. Για αυτό είναι αναγκαία η αύξηση των συνολικών κρατικών δαπανών. Εάν το κράτος δεν λαμβάνει μέτρα για την σταθεροποίηση της συνολικής δαπάνης τότε η οικονομία της αγοράς γίνεται αρκετά ασταθής και οι επενδύσεις επηρεάζονται από τις αβέβαιες προσδοκίες για τις μελλοντικές εξελίξεις. Η μονεταριστική οπτική ότι η αύξηση της προσφοράς χρήματος αποτελεί αναγκαία συνθήκη για την αναζωογόνηση της ιδιωτικής δαπάνης όμως σήμερα στην Ελλάδα μπορεί να μην έχει κανένα αποτέλεσμα. Αυτό σημαίνει ότι έστω και εάν ήταν δυνατή η αύξηση της προσφοράς χρήματος, άμεσα ή έμμεσα, αυτή την στιγμή δεν θα είχε σημαντικά αποτελέσματα για την χώρα. Αυτό έγινε φανερό και στην περίπτωση της Ιαπωνίας .

Στην Ελλάδα αυτή την στιγμή τόσο ο ιδιωτικός τομέας όσο και ο δημόσιος βρίσκονται σε μια διαδικασία απομόχλευσης. Όταν ο ιδιωτικός τομέας προσπαθεί να μειώσει τις δαπάνες και τα ελλείμματα του, μια ταυτόχρονη δημοσιονομική προσαρμογή δεν θα έχει θετικές επιπτώσεις στην κρίση παρά μάλλον θα την έκανε χειρότερη. Αυτό ο Keynes ονόμασε παράδοξο της φειδούς λέγοντας επίσης πως δεν είναι η ποσότητα του χρήματος που έχει σημασία αλλά η δαπάνη του.

Σε όλα αυτά βέβαια θα πρέπει να προσθέσουμε και το γεγονός όπου σε μια έκθεση της η Standard & Poor's που δημοσιεύτηκε στις 25 Σεπτεμβρίου του 2012 δείχνει πως στην Ευρώπη αυτή την στιγμή επικρατούν μια σειρά από δυσμενείς οικονομικές συνθήκες που εμποδίζουν την οικονομική ανάπτυξη των κρατών μελών που βρίσκονται στην διαδικασία δημοσιονομικής προσαρμογής. Αυτές οι συνθήκες είναι ανάμεσα σε άλλες η επίπτωση του δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή στα κράτη μέλη που είναι κατά πολύ μεγαλύτερος από τον μέσο

όρο προηγούμενων ετών, το ότι το διεθνές εμπόριο σήμερα δεν είναι τόσο επωφελές για τις περιφερειακές κυρίως χώρες, το ότι έχουν εξαφανιστεί παράγοντες υποστήριξης της ανάπτυξης όπως για παράδειγμα η ζήτηση για ευρωπαϊκές εξαγωγές από τις αναδυόμενες αγορές, το ότι οι καταναλωτές στα διάφορα κράτη μέλη ανταποκρίνονται με διαφορετικούς τρόπους στην δημοσιονομική λιτότητα, επίσης υπάρχουν αποκλίνουσες επιχειρηματικές επενδύσεις και προσδοκίες και τέλος δεν υπάρχει ικανή και επαρκής ροή χρήματος-ρευστότητα στην πραγματική οικονομία.

Μάλιστα από οικονομική άποψη αυτή την αρνητική επίπτωση του δημοσιονομικού πολλαπλασιαστή δεν πρέπει να την αγνοούμε καθόλου. Όλες οι παραπάνω συνθήκες δεν βοηθούν στην καταπολέμηση της κρίσης χρέους της Ελλάδας και στην ηπιότερη δημοσιονομική προσαρμογή. Όπως τονίζει και ο Pisany-Ferry σε ένα πρόσφατο άρθρο του αναφορικά με την κρίση της Ευρωζώνης υπάρχουν πάρα πολλοί παράγοντες γνωστοί (οι οποίοι παραβλέφθηκαν) που επηρεάζουν την κρίση (known unknowns) αλλά και ακόμα και σήμερα πολλοί άγνωστοί (unknown unknowns). Είναι φανερό πως για να μπορέσουμε να βγούμε από τον φαύλο κύκλο της ύφεσης στην Ελλάδα απαιτούνται συγκεκριμένες πολιτικές που να σχετίζονται με την ώθηση της πραγματικής οικονομίας και όχι σε λογιστικές αποτιμήσεις.

Μέσα σε αυτά τα πλαίσια έστω και εάν ο κ. Ντράγκι ανέφερε ότι θα κάνει τα πάντα για την σταθερότητα του ευρώ οι κυβερνήσεις της Ευρωζώνης πρέπει να δημιουργήσουν τα κατάλληλα εργαλεία και τα κατάλληλα αναπτυξιακά προγράμματα για την αύξηση των κρατικών δαπανών που θα δώσουν ώθηση στην ελληνική οικονομία. Οι πολιτικοί θα πρέπει να αφήσουν στο περιθώριο τους τεχνοκράτες σύμβουλους τους και να επαναφέρουν στα σχέδια τους την πραγματική οικονομική πολιτική. Γιατί οι επενδυτές γνωρίζουν πως όσα εργαλεία και εάν αναπτυχθούν στο νομισματικό ή στο τραπεζικό επίπεδο αυτά μπορούν μόνο να κρατήσουν την Ελλάδα σε κόμα προσφέροντας μόνο σταθερότητα στο παγκόσμιο χρηματοοικονομικό επίπεδο. Πολλά από τα μέτρα δεν μπορούν να υποκαταστήσουν τον ρόλο πραγματικών δαπανών στην ελληνική οικονομία.

Η Ελλάδα όμως σε καμία περίπτωση σύμφωνα με τα μέχρι τώρα δεδομένα δεν μπορεί να δημιουργήσει τέτοιες ροές δαπανών. Έτσι όλα μεταφέρονται προς την πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μια χώρα που δεν μπορεί να ασκήσει νομισματική και δημοσιονομική πολιτική μπορεί να βγει από την ύφεση μόνο με την βοήθεια του θεού. Αυτό τον ρόλο θα πρέπει να παίξει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτό όμως είναι πολύ δύσκολο να συμβεί σε ένα ευρωπαϊκό επίπεδο με βάση τα σημερινά δεδομένα και όταν ακόμα περισσότερο οι πολιτικές και οικονομικές συγκρούσεις συμφερόντων βρίσκονται πάνω από την προσπάθεια δημιουργίας μιας ολοκληρωμένης Ευρωπαϊκής πολιτείας.

Με βάση αυτές τις συνθήκες η μεγαλειώδης ελληνική προσπάθεια πορεύεται χωρίς καμία βοήθεια από την νομισματική και δημοσιονομική πολιτική. Πως περιμένουμε λοιπόν την Ελλάδα χωρίς καμία πραγματική προσπάθεια δημοσιονομικής ή έστω και νομισματικής ώθησης να βγει από την κρίση; Εάν αυτά τα πακέτα ώθησης δεν βγουν γρήγορα στην πραγματική οικονομία και εάν οι Ευρωπαίοι ηγέτες δεν πείσουν τους επενδυτές πως πραγματικά θα αλλάξουν το Ευρωπαϊκό πλαίσιο στηρίζοντας την ανάπτυξη τότε μάλλον κάθε προσπάθεια μας έστω και εάν αυτή είναι μεγαλειώδη θα είναι χωρίς σημασία.

Γιώργος Μαρής